

knjig, časopisov, spletnih medijev idr., ki podrobneje osvetljujejo Kučanov čas in okoliščine, v katerih je deloval predvsem kot politik. Avtorizirana biografija zajema obdobje od predsednikovega otroštva do danes. Vse do oddaje rokopisa in še med uredniško pripravo knjige je avtor sistematično zbiral gradivo ter se pogovarjal s Kučanom in njegovimi sodelavci.« Obsežna knjiga Milan Kučan, prvi predsednik vsebuje tudi bogato slikovno gradivo in dele Kučanovega dnevnika. Gre za prvo resno monografsko književno delo o »Kučanovem političnem življenju, o njegovem delu, pogledih, prepričanjih, vlogi. Knjiga se poskuša izogibati vrednotenju političnih potez, a že kronološki pogled in izbira tem, s katerimi se je Kučan ukvarjal, dokazuje, da gre, prvič, za vrhunskega politika, 'ki je poskušal delati v dobro skupnosti', in da je, drugič, avtor knjige v maniri marljivega zgodovinarja z zbiranjem virov in s pogovori s Kučanovimi sopotniki poskušal ponuditi čim natančnejši opis duha časa in človeka, ki je ta čas in to državo sooblikoval.« Najbrž k temu ni kaj dodati, knjigo je preprosto treba vzeti v roke, jo najprej prelistati, nato pa jo v miru prebrati in analizirati, šele nato pa tudi komentirati in ocenjevati. Monografija o Milanu Kučanu je povsem spodobno in berljivo ter razumljivo napisano zajetno delo, ki nam v mnogih pogledih osvetljuje in tudi dokumentira prelomni čas slovenske demokratizacije konec 80. let minulega stoletja in obdobje slovenske osamosvajanja po letu 1990. Med vrsticami pa nam prinaša tudi dragocena sporočila o prepotrebni strpnosti, resnični dialoški, pragmatičnosti in razumnosti v politiki.

Marjan Toš

SLOVENSKI PRAVIČNI MED NARODI. Uredila Irena Šumi in Oto Luthar, založba ZRC SAZU (glavni urednik Aleš Pogačnik, recenzenta Ana Hofman in Martin Pogačar), Ljubljana 2016, 167 str.

Slovensko zgodovinopisje je bogatejše za novo knjigo z naslovom *Slovenski pravični med narodi*. Pri založbi ZRC SAZU sta izšli slovenska in angleška različica, obe pa sta uredila Irena Šumi in Oto Luthar. Knjiga je zagledala luč sveta po daljših pripravah in na pobudo številnih raziskovalcev judovske zgodovine na Slovenskem. Njena odlika je, da v zelo razumljivem jeziku, a še vedno dovolj historično poglobljeno, prinaša temeljne informacije o ljudeh, ki so pomagali Judom med drugo svetovno vojno. To je bilo izjemno tvegano dejanje, saj je vsem, ki bi jih pri tem odkrili, grozila smrt. Slovenska strokovna in siceršnja javnost to tematiko pozna iz številnih publicističnih zapisov, o njej so potekale tudi mnoge okrogle mize in javne tribune. Zdaj je vsebina zbrana na enem mestu, pregledno in z dodano bibliografijo, ki jo bodo lahko s pridom uporabljali vsi, ki jih ta tematika bolj zanima.

Predgovor h knjigi je napisala ena najboljših poznavalk holokavsta v Jugoslaviji Miriam Steiner Aviezer. Opozorila je, da se mora »vsaj nekaj Judov za svoje preživetje zahvaliti sočutnim in nenavadno pogumnim ženskam in moškim, ki so ogrozili lastna življenja, da so posamezne Jude rešili zanesljive smrti. Ta knjiga je posvečena prav takim slovenskim ženskam in moškim, od katerih večina med vojno sicer ni živel na slovenskem ozemlju, so pa izvirali iz Slovenije. Prvi del knjige opisuje

pogumna dejanja tistih, ki so za svojo požrtvovalnost že prejeli častni naslov pravični med narodi, ki ga podeljuje izraelski Jad Vašem. Drugi del knjige pa opisuje nesebična dejanja tistih, ki bodo morda, četudi posthumno, pridobili ta prestižni naslov».

Tematsko uvodno besedilo sta napisala Irena Šumi in Oto Luthar, nato pa si sledijo prispevki o že razglašeni slovenskih pravičnih, ki jih je predstavila Miriam Steiner Aviezer. To so: Uroš Žun, Andrej Tumpej, Zora Pičulin, Ivan Breskvar, Ljubica in Ivan Župančič ter Olga Rajšek Neuman, Vera in Ludvik Valentinčič, Rudi Roter in Martina Levec Markovič ter Franjo Punčuh, o katerem piše Boris Hajdinjak. Naj ob tem opozorim, da so nekateri med njimi vodeni tudi na seznamih hrvaških oz. srbskih in makedonskih pravičnih). Objavljen je še seznam bodočih pravičnih. Renato Podbersič objavlja zapis o Andreju Vendraminu, Ivo Jevnikar o Cirilu Kotniku, Irena Šumi o Elizabeti Savici Rožanc Horvat, Boris Hajdinjak opisuje vlogo Ludvika Cigüta in dejavnost prekmurskih družin Žilavec in Fartelj, Jasna Kontler Salamon pa piše o Juliju Kontlerju. Po teh predstavitevah je v knjigi objavljen še pregled zgodovine holokavsta na Slovenskem izpod peresa Marjana Toša in Irene Šumi. Knjigo (skupaj z ostalo že izdano literaturo o zgodovini holokavsta in preganjanju slovenskih Judov med drugo svetovno vojno) toplo priporočam v uporabo učiteljem in profesorjem na osnovnih in srednjih šolah. Prepričan sem, da bodo po njej radi posegli tudi ostali bralci. Ker je izšla še njena angleška različica, je to dragoceni prispevek k ozaveščanju o tej tematiki v okviru Mednarodne zveze za spomin in učenje

o holokavstu (IHRA), katere članica je tudi Slovenija.

Marjan Toš

**PRIŠO JE GLAS – PREKMURCI
V VOJNI 1914–1918
Dokumentarna razstava v Pomur-
skem muzeju v Murski Soboti 2015
s katalogom avtorice Metke Fujs s
sodelavci**

V Pomurskem muzeju v Murski Soboti, ki praznuje 60-letnico ustvarjalnega delovanja v pokrajini ob Muri, so postavili na ogled izjemno zanimivo in sporočilno bogato razstavo, ki je rezultat obsežnega raziskovanja vse od leta 2013. Sodelavci muzeja so pod vodstvom Metke Fujs, ki je avtorica razstave in hkrati tudi njena oblikovalka, namreč ocenili, da je prva svetovna vojna pustila tudi v Prekmurju trajne in globoke sledi, ki pa doslej niso bili podrobneje raziskani in pojasnjeni. Ne samo za strokovno, ampak tudi za širšo javnost. Zelo malo je pisnega gradiva o teh časih, pa tudi muzejskih predmetov iz tega obdobja v muzeju nimajo veliko. Ker so soboški muzealci želeli celovito predstaviti vojno dogajanje ob stoletnici začetka tega velikega vojaškega spopada v Evropi, so se odločili za poglobljeno raziskavo in se pridružili ostalim slovenskim muzejem, ki so leta 2014 postregli z novimi spoznanji o prvi svetovni vojni in njenih odmevih (ter predvsem posledicah) za slovenski prostor in Slovence. V raziskavi so sodelovali Pomurski muzej iz Murske Sobotice (Metka Fujs), Pokrajinski arhiv